

Thời Kỳ Nghỉ Ngơi của Lan

Chị em phụ nữ chúng ta trong khi mang bầu và sau ngày nở nhụy khai hoa, cần có một thời kỳ nghỉ ngơi, đây là lúc cần phải tránh xa ông Xã.

Lan cũng vậy, sau khi hoa tàn nhỵ héo cần có một thời gian không cần tưới nhiều nước, bón nhiều phân. Khi cây đã hết tăng trưởng, lan cũng cần một thời gian chuẩn bị để đơm hoa kết trái. Cả hai thời kỳ này rất quan trọng, lan không muốn tưới bón quá nhiều. Nếu chúng ta không tôn trọng, cây có thể bị chết hoặc sẽ không ra hoa. **Luôn nhớ rằng nếu ít nước, lan sẽ không chết, nhưng quá ướt, lan sẽ bị thối rễ và chết. Quá nhiều phân bón sẽ làm cháy lá, cháy rễ.**

Dendrobium anosmum alba

Thông thường lan có 4 thời kỳ: tăng trưởng (growing period), ngủ nghỉ (dormancy period) và nở hoa (blooming period) và nghỉ ngơi (rest period). Các giai đoạn này bắt đầu từ khi cây ra rễ, nhú mầm non, tăng trưởng thành thân cây hoặc củ bẹ và lá rồi ra hoa. Khi cây ngừng tăng trưởng là thời kỳ ngủ nghỉ. Sau giai đoạn này cây có ra hoa hay không, hoa nhiều hay ít tùy theo cách nuôi trồng có đúng với điều kiện thiên nhiên của cây lan đòi hỏi hay không.

Trước hết ta hãy tìm hiểu về thời kỳ tăng trưởng cũng giống như thời kỳ vào tuổi dậy thì của đám thanh niên, thiếu nữ chúng ta. Tôi xin mở ngoặc là 40-50 năm về trước đây nhé! Thời gian này cần ăn uống đầy đủ để thân thể được phát triển mạnh mẽ. Cũng trong thời kỳ này cây lan cần được cung cấp nước tưới, phân bón, nhiệt độ và độ ẩm cao để cho mầm cây mọc mạnh. Sau đó cây sẽ ngừng tăng trưởng và bước vào thời kỳ ngủ nghỉ.

Thông thường thời gian này bắt đầu từ cuối mùa thu và kéo dài cho hết mùa đông. Khi đó cây lan đã ngừng tăng trưởng. Ban đêm lạnh xuống và những cơn gió thu đông mang theo hơi lạnh và khô làm cho cây rụng lá. Thân cây gần như co rút lại. Tình trạng này thường xảy ra cho những loài lan rụng lá (deciduous) như lan Dã Hạc (*Dendrobium anosmum*), Hạc Vĩ (*Dendrobium aphyllum*). Loại *Dendrobium* rụng lá cần bớt tưới đi và gần như ngưng hẳn khi mùa đông tới và tưới trở lại khi đã ra nụ hay cây con. Nên nhớ chỉ tưới chút ít cho tới khi bắt đầu nở hoa hoặc cây non đã mọc rễ mới tưới nước điều hòa.

Đây là lúc cây chuẩn bị ra hoa, lá rụng, rễ không mọc cho nên không cần nhiều nước cũng như phân bón, cho nên có thể 2-3 tuần lễ mới tưới một lần. **Nên nhớ việc tưới nhiều hay ít, thưa hay mau còn tùy thuộc vào nhiệt độ và độ ẩm cao hay thấp nữa.**

Dendrobium aphyllum

Riêng các giống *Dendrobium nobile* nhất là giống *Den. nobile* ‘Yamamoto’ có thể ngưng tưới từ cuối tháng 11 cho đến đầu tháng 2, khi cây bắt đầu ra nụ. Nếu tưới nhiều trong thời kỳ này cây sẽ ra cây con (Plantlets) và có thể không ra hoa.

Với những loài lan rụng lá khác như: Kiều lan (*Calanthe*) *Catasetum*, *Chyism*, *Cynoches*, *Lycaste* v.v... khi cây hết tăng trưởng nên tưới bớt nước và khi lan đã rụng lá chỉ tưới sơ qua cho cây khỏi bị khô hoặc tăng độ ẩm lên cao.

Đối với loài cây không rụng lá (evergreen) như *Vanda*, *Rhynchostylis*, *Cattleya* hay *Dendrobium amabile*, *Dendrobium thyrsyflorum* chẳng hạn, việc tưới nước bón phân trong thời kỳ này nên bớt hẳn đi. Thí dụ *Vanda* trước kia tưới hằng ngày, nay tưới hàng tuần. *Cattleya* trước tưới hàng tuần nay tưới 10-15 ngày một lần. Đừng ngạc nhiên khi thấy nụ hoa *Cattleya* cứ nằm im trong bẹ không chịu nở hoa. Đó là định luật thiên nhiên, hoa nở theo mùa (blooming season). Nếu chúng ta tưới quá nhiều hoa sẽ bị thui chột.

Nói tóm lại, chúng ta có thể tạm chia các loài lan ra làm 3 nhóm như sau:

1. Các loài như: *Calanthe*, *Cynoches*, *Chyism*, *Catasetum*, *Mormode*, *Dendrobium nobile* ‘Yamamoto’, *Lycaste* và những cây có củ mập mập cần nghỉ ngơi khoảng 3 tháng.
2. Các loài như *Cattleya*, *Dendrobium* rụng lá, *Rhynchostylis*, *Aerides* v.v... cần nghỉ khoảng 2 tháng.
3. Các loài như: *Bulbophyllum*, *Paphiopedilum*, *Phalaenopsis*, *Vanda* v.v... mùa nghỉ rất ngắn và nếu nhiệt độ không thay đổi sẽ rất ngắn chỉ độ vài ba tuần lễ.

Calanthe vestita

Đối với một vài loài địa lan như Kiếm Lan (*Cymbidium*) hay Nữ Hải (*Paphiopedilum*) chẳng hạn lại cần thêm một điều kiện khác nữa đó là ban đêm phải lạnh xuống dưới 50°F hay 10°C trong khoảng 8 tuần lễ.

Catasetum barbigerum

Xin đừng nhầm lẫn điều kiện này với sự cách biệt giữa nhiệt độ ban ngày và ban đêm từ 15-20°F hay 8-11°C (diurnal temperature). Do đó dù cho ban ngày 65°F (18.3°C), ban đêm 8°F (-13.3°C) lan vẫn không thể ra hoa. Đó cũng là một định luật vì những cây này đã quen sinh sống trong môi trường thiên nhiên như vậy. Nếu thiếu điều kiện này lan sẽ không đủ thời gian kết nụ và không ra hoa, ngoài trừ một số lan đã lai giống và thuần hóa như cây *Cym. Golden Elk* ‘Sundust’ hay cây *Cym. Liliput* có thể nở vào cuối Hè, đầu Thu.

Vì vậy ở Saigon hay Houston, Texas, trồng 2 loài lan này không có kết quả. Bởi vì Saigon ban đêm không lạnh tới 50°F (hay 10°C), còn Houston khi lạnh lại xuống thấp tới mức đông đá (freezing) quá nhanh.

Sau khi ra hoa, lan bước vào thời kỳ nghỉ ngơi. Thời kỳ này tuy cần nhưng không quan trọng bằng thời kỳ ngủ nghỉ (dormancy period) mà chúng ta thường vẫn thường nhầm lẫn. Đây là một thời gian khoảng 6 tuần lễ hoặc dài hơn nữa tùy theo từng loài. Khi đó ta nên cắt bỏ chùm hoa để giúp cho cây khỏi phải nuôi một vài chiếc hoa còn lại. Trong thời gian này nếu quan sát kỹ, ta thấy cây không mọc, gần như ngủ im để dưỡng sức, chuẩn bị ra hoa hoặc mọc cây non. Lúc này lan cần khô ráo và ẩm độ trên trung bình. Nếu tưới bón quá nhiều trong giai đoạn này lan sẽ bị thối rễ và nếu ẩm độ quá thấp thân cây sẽ bị teo tóp lại.

Theo kinh nghiệm, hãy bớt tưới nước khi thấy cây ngừng tăng trưởng hay khi có gió lạnh thổi về, hoặc ban đêm lạnh xuống. Tiếp tục tưới nước mỗi tuần một lần cho các loài Cymbidium, Miltoniopsis, Paphiopedilum, Stanhopea, Zygopetalum nói tóm lại những cây xanh tốt quanh năm (evergreen). Những cây này không lúc nào được để khô rễ. Thực ra việc tưới nước và bón phân trong giai đoạn này không đơn giản nếu chúng ta trồng nhiều loại mà lại để chung một chỗ.

Ngoài ra lại việc này còn tùy thuộc vào:

- Chậu to hay nhỏ, vì chậu nhỏ mau khô.
- Chậu đất mau khô hơn chậu nhựa.
- Vật liệu trồng lan cũng thế. Vỏ cây mau khô hơn rêu (sphagnum moss).
- Nhiệt độ cao làm cho vỏ cây mau khô hơn nhiệt độ thấp.
- Ẩm độ cao, không cần tưới nhiều.
- Gió càng nhiều, chậu càng chóng khô.

Đối với các nhà vườn thời kỳ ngủ, nghỉ (dormancy & rest period) đây là thời kỳ thuận tiện nhất để gửi lan đi nơi khác, vì thân cây lúc đó mập mạp cứng cáp, không sợ gãy chồi hư rễ. Các bạn cũng nên nhớ rằng đây không phải là thời kỳ thuận tiện để sang chậu hay tách nhánh.

Dendrobium amabile

Vì vậy chị em chúng ta cần quan sát cho kỹ, vì nuôi lan chẳng khác gì nuôi con mọn, không giống như cái ông nào đó nói: “Trồng Lan dễ ợt à, họa chẳng trồng Lan biết nói.” Nhưng coi chừng, trồng cái thứ lan này lại càng phiền toái, nhiều khi rắc rối cuộc đời hơn nữa. Đùng có ham mà tan nhà nát cửa!

9/2007
Lê Ngọc Mai